

ABONAMENT:

Pe an 6 cor.; pe 1/2 an 3 cor.

Pentru România pe an 15 Lei.

Manuscripte nu se redau.

LIBERTATEA

INSERTIUNI:

se socotesc după tarifă cu
prețuri foarte moderate

Abonamentele se plătesc înainte.

Apare în fiecare Sâmbătă.

Marea și balta
sau
leul și motanul.

Foiaia »Szászváros« din loc, publică din peana dlui Dionisie Doșa un articol politic mai lung, care cu o gravitate hazlie, vrea să bage Românilor minte în cap, până nu-i prea târziu. Zugrăvește pe un fond mare, primejdiile de care e amenințat neamul românesc în existența sa, și face proclamații vitioare alianțe între Statele europene: nu va trece multă apă pe râul Betz până-ce vom vedea pe Rusia aliată cu Germania, asta cu scop, ca Germania să poată înainta spre Austria, ba peste ea, spre Marea mediterană, lăsând Rusiei mână liberă a înainta în Răsărit, prin Balcani, spre Constantinopol. Iar în drumul ei acesta, Rusia va trebui să treacă peste România, strivindu-o și reducându-o la soarta Basarabiei, — așa cu o trăsătură de peană în Szászváros.

În acel ceas de grea cumpănă, neamul românesc va putea răzima pe un singur zid puternic de apărare, pe națiunea maghiară cea mare-mare.

Iar fiindcă azi această națiune nu e chiar așa de mare-mare, ca să se înspăimînte de ea până și teribilul urs dela Nord, — dl Doșa dă neamului românesc sfatul generos și gentil, să-și pună și el toate puterile a întări și a mări această vitioare proptă a sa, adecă națiunea maghiară. Cei din România trăiască și se întărească ca Români, — dar

„Români din Ungaria — zice dl Doșa — se alătură cu toată credința și fără nici un gând rezervat, la Ungurime! Intre noi și România să se încheie o solidă alianță de arme, ca cu puteri unite să putem rezista primejdiei comune, — căci existența și neatămarea României numai o putere centrală europeană tare, o poate asigura. Iar această putere europeană, fără Ungaria și fără națiunea maghiară mărită, nu se poate nici închipui!

Adecă: de vreți Românilor să nu vâ înecați, ca Români, în marea slavă: faceți-vă Unguri! Cel puțin cei de dincoace de Carpați. C'apoi națiunea maghiară astfel mărită și întărită prin voi, vâ va apăra (pe când nu veți mai fi!) contra Rușilor!

Menunată logică.

Dar, dl Doșa, iartă-ne o întrebare. Dacă-i vorba că e lipsă aci de o stâncă de apărare între cele două mări slave de Nord și Sud, oare unde e prescriș, că acea stâncă să o formeze tocmai națiunea maghiară, care pentru a-și putea împlini misiunea asta, ar trebui să se întindă omogenă până la Carpați (pân'aci ceri și d-ta), ba și peste Carpați până la mare (la asta numai vâ gândiți deocamdată), — și de ce nu s'ar putea împlini trebuința asta cu națiunea română, care e deja acolo, compactă, omogenă, tare, dela mare până la Tisa? Și dacă aceste națiuni numai așa își pot asigura viitorul, dacă una să va contopi în ceealaltă (deocamdată partea de dincoace de Carpați, c'apoi o să-i vină rândul și celei de dincolo!). — de ce nu s'ar contopi națiunea cea mai mică și dependentă, în ceea mai mare și independentă, adecă de ce nu s'ar

contopi Ungurii în Români, că ar merge mai ușor și ar fi mai natural, chiar din punct de vedere al apărării față de Slavi, de care ne preocupăm!

Încă un cuvânt, dl Doșa. Noi Români nu ne temem de aceea că vom fi nici maghiarisați, nici rusificați așa ușor. Nu! Noi suntem petri, și curenții de maghiarizare, ori de rusificare, ce trece ori ar trece peste noi, e apă. Au mai trecut peste noi Români valuri slavizatoare, cum dau acum să vină cele maghiarizatoare. Dar s'au dus acelea și s'au pierdut, că abea de poveste le mai știm, precum vor trece și acestea, că abea de ris și de poveste vor rămânea!

Dar dacă ne-ar fi totuși-totuși scris, că noi, ca popor, trebuie să perim, să ne înecăm în vre-o mare oare-care, apoi, uite zău, dl Doșa, mai bucuri-ne-am vedea noi înșine scunfundându-ne în o adevărată mare, decât în o baltă mocirloasă! Mai bine să mă mănec un leu, decât un motan fudul și ridicol!

Tisza cu biciul. ✕

Ministrul peședinte Tisza, când a venit la guvern, în o conferință a partidului său a zis, că-s glume rele cele ce se fac despre el, numindu-l »mână tare«, ca adecă având de gând să guverneze și cu puterea pumnului dacă altfel n'ar merge. Și a zis, că o mână, care vrea să fie tare cu ori-ce preț, și la loc potrivit și nepotrivit, mai curând e »mână nebură« ca mână tare! Și pare-mi-se omul acesta adeverește porecla a doua ce și-a dat însuși mâinii sale.

Contra noastră, a Nemaghiarilor, a pornit o furtună întreagă de prigoniri politice, cari o să-ni facă celebru.

La finea săptămânii trecute am aflat, că scumpii procurori au pornit la vânătoare după trei reprezentanți fruntași ai curentului activist român: după d-nii Dr. Aurel Vlad, Dr. Ioan Suciu și Dr. George Popa (Arad). Le improcuiază vorbirile ținute la candidarea dela Pecica, vorbiri reconstruite de raportorul »Tribunei« din Arad după cum și-a adus aminte și cum a crezut dânsul că s'ar fi rostit. — Vom avea deci un proces celebru.

Procese cu ridicata a pornit contra foii »Poporul Român« din Pesta, pentru-că a publicat știri politice, ne-având depusă cauția bănească ce se cere la foile politice. Vre-o 20 de nouități și articolași îi sunt improcuiată.

Iar fiindcă »Poporul Român« a scos și în broșură separată rapoartele sale despre »Adunările populare din Bănat« (ținute de Dr. Vlad după adunarea Asociațiunii la Timișoara), — poliția a străbătut în localurile tipografiei numitei foi, ca să confişte acele broșuri! Cum însă acelea să împărțiseră cu foaia, n'au mai aflat.

Iar și mai nou vrea să înfrice pe preoții români. A pornit goană contra celor ce au avut roluri active la adunările de protestare contra proiectului școlar. A poruncit consistoriilor să-i tragă în »cercetare disciplinară«... pentru-că s'au folosit de dreptul lor de cetățeni, participând cu rol activ la atari adunări.

Ce vor să însemneze toate acestea? Simple zbateri ale unui satrap desperat. E vorba că Tisza e pe cale de-a să răsturna dela guvern ori va fi silit să facă alegeri nouă de deputați. De teamă că printre Unguri va fi zvrilit cu piciorul și peste tot locul vor ieși biruitorii cei din opoziție, — vrea să sparie pe preoții români, ca în fața unor alegeri venite pe neașteptate, să nu cuteze a lucra contra guvernului, ca așa el să aibă aproape sigură macar ținuturile locuite de Români și alți Nemaghiari, scoțându-și de aci deputații cari să-l sprijinească în volnicile sale!

Vom fi noi așa de miopi ca să nu-i vedem gândul lui viclean? Și ne va putea pe noi înfrica furia lui?

Nu! Din potrivă, cu atât mai oțărâți și încordați trebuie să pășim la luptă contra satrapului!

Protestări
contra proiectului școlar.

La Dej.

După mărețele adunări de protestare a Românilor la Ilia, Orăștie, Brad, Seliște, Sebeș, Șiria, a urmat săptămăna trecută în 22 Nov. marea adunare de protestare dela Dej, despre care aflăm, că a fost grandioasă și înălțată prin prezența numeroasei inteligențe și prin puternicul discurs-exponu al d-lui Dr. Ales. Vajda-Voevod, pe care îl și redăm cetitorilor în întregime în numărul de față.

Adunarea număra la 1000 de bărbați cu interes pentru chestia națională. Dl Dr. T. Mihali a deschis-o provocând constituirea. La propunerea d-lui Dr. Cl. Barbul s'a proclamat președinti: Dr. Mihali, protopopii Vele și Herman, d-nii Dr. Micșă și Dr. Chereșes secretari, Dr. Al. Vajda, referent. Primiți cu însuflețire.

Se da cuvânt d-lui Dr. Al. Vajda-Voevod să facă expusul situației ce a provocat adunarea. Dl Dr. Vajda a ținut marea și bine studiată vorbire, pe care ne facem plăcere a o da cetitorilor noștri întreagă în paginile următoare. Vorbirea a fost foarte des întreruptă de exclamările multimei: »Fos guvernul! Nu dăm școlile! Așa este! Nici odată!« etc. Sub efectul puternic al vorbirii se cetește mișcarea de protestare, plină de energie, pe care o sprigineste cu o scurtă vorbire dl Dr. Șiam și apoi adunarea o primește unanim!

Dl Dr. Micșă explicând trebuința unei consfături generale asupra situației politice, propune alegere de delegați pentru o conferință generală. Se aleg cu însuflețire:

Pentru cercul Dej: Dr. Mihali, protopop Velle, substituit Dr. Ramonai; pentru Ileana-mare: Dr. Al. Vajda, Dr. Clemente Barbul, subst. Aurel Bilțiu; pentru Iclodul-mare: Dr. Ioan Vajda, Dr. I. Chereșes, supl. prtop. Sab. Coroian; pentru Băcean: Prot. Herman, Dr. L. Micșă, supl. prt. Pușcariu; pentru Lăpuș: Dr. N. Colceriu, Dr. Buzura, supl. preot Petrovan.

Adunarea a fost închisă pe dl protop. Velle cu calde cuvinte, ear' preutul Boeriu multumeste în numele adunării convocătorilor și conducătorilor ei. — Vom publica raport mai lung.

Pe 27 Nov. a fost apoi convocată adunare de protestare în Ne-reu, (Ungaria). Au convocat-o 8 Români vrednici din St. Miclăușul-mare în frunte cu d-nii Dr. Nestor Oprian avocat și Dr. Epaminoda Lucașiu preot (fiul dlui Dr. Vasile Lucașiu). Adunarea asta însă a fost opriată!

Sârbii și Slovaci.

Măreț s'au manifestat contra legii lui Berzeviczy Sârbii și Slovaci din comitatul Bacica Dumineca trecută.

Sârbii puseseră deja cu o săptămăna nainte zi de ținere a unei adunări de protestare a lor, — dar

după o înțelegere cu frunțașii Slovaci, că ar fi mai bine să țină cu ei împreună o adunare și-au amânato chemând la oaltă una în comuna Petrovaț. Și așa a fost mai impunătoare ca toate câte s'au ținut de acest fel. Singure foile maghiare (Bud. Hrl.) mărturisesc, că au fost de față macar 5000 de oameni, Sârbi și Slovaci, cari, adunați în piață, sub cerul liber, că în nici o sală n'ar fi încăput, protestau puternic contra legii școlare cu care vine guvernul nainte. Adunarea a fost foarte însuflețită. Dintre Slovaci a vorbit cu pathos Milan Hodja, gazetar învățat, apoi advocații Dr. Kron și Dr. Mikotek, — iar dintre Sârbi gazetarul Josa Tomici, apoi plebanul Baltezar Popovici, advocatul Dr. Ilici Branco și învățătorul Siacico.

Adunarea a enunțat ca conclud al său, că protestează puternic contra noului plan de lege, și pretinde lăpădarea lui, cum și aceea, ca ministrul să pregătească și să vie nainte cu un astfel de plan de reformă a legii școlare, care să îndeplinească și cererile naționalităților!

A fost aceasta cea mai mare adunare de protestare din câte au ținut până-acum Nemaghiari.

Sașii.

Interesantă promite să fie și adunarea pe care Sașii, cei-ce stau pe temeiului programului poporal sâsesc, așa blăjini și pacinici cum sunt, — vor să o concheme contra legii berzeviczy-ane. În adunare au gând să probeze ținuta deputaților sași față cu acest proiect. (Se știe că ei au declarat că din acest privilegiu ies din partidul liberal.)

Mai puțin vehemenți cum sunt, adunarea lor poate fi liniștită de tot, dar pentru aceea, vor protesta și ei toată bărbăția și solemnitatea contra atacului cultural a lui Berzeviczy.

Din Praga.

În Praga, capitala Cehilor, s'a ținut în »Narodni Dom« o adunare de tineri universitari slavi, mai ales Slavi de sud, — cari au protestat cu energie contra legii Berzeviczy.

După adunare tinerii au cutreerat stadele Pragei, demonstrând viu contra proiectului și a susținătorilor săi!

Scuza volniciei.

Ziarele lui Tisza să silesc care mai de care a dovedi, că volnicia cu care Tisza și-a trecut în dietă propusul de a restringe dreptul de vorbire al deputaților, nici n'ar fi așa de nelegiuită, că doar cel-ce are puterea în mână, e în drept a să folosi de ea când crede că interese »superioare« i-o cer asta.

Îndeosebi însă »Magyar Szó«, fost pe vremi foaia lui Bánffy, iar azi cu totul în contra lui și în slujba lui Tisza, — tot asudă muncind a-și spăla harapul. În numărul său dela 27 Nov. numitul ziar aduce aminte lumii de ce a pățit Svetozar Miletici, marele naționalist sârb, la 1876. Între Sârbii

din regalul sârbesc și între Turci erau încăerări crâncene. Miletici era deputat în dieta din Pesta, și, mare naționalist cum era, voind să ajute fraților săi Sârbi în contra păgânilor, s'a pus și strîngea soldați voluntari pînă tre Sârbii din Ungaria și-i trimitea sub steagurile fraților luptători din Sârbia. Guvernul unguresc nu-i plăcea lucrul acesta, întâi pentru-că atingea neutralitatea țerii față cu războiul, a doua pentru-că Ungurii au »simpatii« mari față cu Turcii, ci-că ar fi chiar neamuri de-a binele.

Ce să facă guvernul ca să împedecă mișcarea pornită de Miletici, că pe un deputat nu-l poți aresta, că-l scutește dreptul lui zis »de imunitate«, iar dietei nu se putea cere să-i ridice acest drept, că dieta era în vacanță?

S'a gândit guvernul una și bună: ori e deputat ori nu, ori are el dreptul imunității, ori nu, — eu îl arestez pe răspunderea mea! Zis și făcut. A dat poruncă gendarmilor să prindă pe deputatul Miletici, deși dreptul lui de imunitate îi era neatins, în valoare deplină! Când apoi dieta s'a întrunit iară, i-a făcut raport și a cerut aprobarea volniciei! Și dieta a aprobat-o.

Din faptul acesta de volnicie de acum 30 de ani, deduce »M. Szó« că și azi mai are guvernul drept a fi volnic, dar încă cum!

Nu-l i așa, că avem de lucru cu oameni foarte menunați?

Timeo Danaos...

— O vorbă bună despre Românii —

Cea mai mare societate de maghiarizare din țară, care numără între membri ei pe toți ministri și bărbații de frunte ai vieții publice ungurești, »Országos Magyar Szövetség«, a început să țină conferințe urmăriitoare a scopurilor sale. În cea din urmă conferință (26 Nov.) un domn cu numele Alexiu Solymosi a ținut o cuvântare, care să abate dela clișeu obicinuit al tiradelor soviniște »patriotice«. Vorbind despre relațiile între Români și Maghiari, dl Solymosi a exprimat și un mănunchiu de idei simpatice Românilor, cari sunt aproape izbitoare prin forma lor și mai ales prin locul în care s'au rostit. Dăm acele părți din vorbirea dlui Solymosi.

»Dacă voim să cunoaștem bine un popor, apoi trebuie să-l cercetăm nu numai greșeliile, ci și însușirile lui cele bune!

»La cunoașterea Românilor, între împrejurările date, nu știu într'adevăr ce ar fi mai bine, aceea ca tot mereu să le aruncăm în față greșeliile, sau dacă ne facem socoteală cu însușirile lor cele atrăgătoare! Pe cel mai slab, totdeauna mai bine îl poți câștiga cu iubirea, decât cu toate armele puterii fizice și morale.

»Încât pentru mine — zice vorbitorul — eu i-am iubit în totdeauna pe Români și iubirea mea a fost sinceră. La 1848 un țeran maghiar, cu numele Székely István, care locuia vis-à-vis de noi, a vrut să omoare petata, cu toate că mult bine îi făcuse, și l'a scăpat de moarte un Român cu numele Todor Ciungan, căruia tata nici un bine nu-i făcuse.

»I-am iubit în totdeauna pe Români, fiindcă m'am încredințat, că sunt din cale afară cinștiți și de o modestie de necrezut. I-am strîns pe Români în totdeauna la peptul meu, fiindcă eram încredințat, că Români, ca element

alcătuitor de stat, sunt din cei mai buni din lume. Iată pe ce se întemeiază politica mea subiectivă de naționalitate.”

„Atingerea cu poporul român n'a fost până acum altceva, decât așa o întrecere cu legile, o colecție de paragrafi îndreptați contra slăbiciunii și neștiinței!”

Di Solymosi critisează aci ținuta presei și pește tot celor cari tratează pe Români cu ură și cu dispreț.

„Așa spun agitatorii (naționali) că legea de naționalitate nu am schimbato pe cale legislativă, ci cu tot felul de ordinațiuni. Și trebuie să recunoaștem, că în asta au drept!”

Și citează apoi §-ul 27 al articolului XLIV din 1868, care zice:

„La numirea în slujbe va sluji și în viitor numai calificația personală. Naționalitatea cui va născă de aicia înainte nu va fi pedecă la înaintare. Din contră guvernul se va îngriji, ca în posturile la justiție și la administrație și cu deosebire la cele de fișpani, să se numească din feluritele naționalități persoane cunoscătoare de limbile respective și calificate și în alte privințe.”

„Așa spune legea, zice di Solymosi. Adevărul însă este, că în întreaga țară nu este un fișpan, ba nici un vicespan român!”

„Din istoria luptelor naționale maghiare am putut învăța, că o vorbă bună, o stringere caldă de mână, sau arătarea sinceră a iubirii de frate, găsește mai cu siguranță calea la inimă, decât o bibliotecă întregă de adevăruri academice.

„Dacă ne vom încredința despre trebuința aceasta și dacă în adevăr este în noi dragostea de concetățeni față cu Români, — atunci cestiunea de naționalitate a Românilor va înceta dela sine.”

Conferențiarul face apoi propunerea, ca să se facă începutul cu balurile și concertele, adecă pe terenul social, și încheie astfel: „Soarta cestiunei române dieta nu o poate decât să o sprijinească. Dărimarea asupra sorții ei însă, să face în inimă.”

Di Solymosi poate fi sincer și de bună-credință, și atunci e unul dintre puținii politicieni Maghiari cu care noi Români am putea sta de vorbă cu șanse de a ajunge la o înțelegere pentru buna noastră împreună viețuire în această țeară, spre bine înțeleasa fericire și pace a ei. Dar tot așa poate fi și unul din cei mai șireți, chiar rafinați politicieni, care pornind pe cărări nouă, cu vorbe dulci, voește să se vîre printre Români, pentru a-l atrage și a cuceri pe nesimțite. Pățiți și fripti de „dragostea“ domnilor cari ne

strâng mâna când au lipsă de noi, iar când ved că nu ne pot răpune nici prin afabile străngeri de mâni, imediat ne asvâră cu piciorul: noi trebuie să stăm încă neîncredători în fața noului limbajiu ce-l auzim răsunând la „Orsz. M. Szövevény“, aducându-ne aminte de cuvintele:

„Timeo Danaos et dona ferentes...”

Importantă neîndoiasă însă ar avea pășirea dlui Solymosi, când ea ar reprezenta un *curent*, un *curent de trezire a șovinismului maghiar la mai dreaptă judecată asupra naționalităților*, deci la pregătirea basei de înțelegere între Maghiari și Nemaghiari,

Dar în aceste zile ale teribilului Tisza, când *volnicia* cea mai rabiată aleargă ca uragan urlând asupra țerii și îndeosebi printre naționalități, smulgând așa zicând copacii din rădăcini, — cine Doamne ar putea da cuvintelor dlui Solymosi măcar importanța unui „augur al unor zile mai pacifice“?

Rězboiul.

La Port-Arthur se dau lupte crâncene. Cele mai sângeroase din câte s'au dat. Puternica cetate scuipe foc în jurul său și batalioane după batalioane ce se aruncă asupra ei, își găsesc moartea. În zilele astea Japonezii s'au asvêrlit de cinci-ori asupra cetății și de cinci-ori au fost respinși cu perderi mari. Ci-că într'un singur ceas la un asalt puternic au căzut la patru mii de Japonezi! Dar' ei se bat într'una, căci zic, că în 20 de zile trebuie să iee cetatea. De câte-ori însă nu s'au înșelat în astfel de propuneri ale lor!

În câmpul de luptă încă s'au dat încăerări mai mari, între aripi de armate, și n'au eșit bine pentru Japoni. Acum ci-că vor să deie un atac mare asupra Rușilor. Rușii tocmai asta o așteaptă.

NOUȚĂȚI

Dr. Cornel David. Sâmbăta trecută, 26 Nov. n., a fost promovat la universitatea din Pesta, de *Doctor* în științele medicale, di Cornel David fiul dlui senator orășenesc din Orăștie Daniil David. Sincere felicitări noului Doctor!

Condiționile duelului fură foarte strict regulate prin secundanții ambilor adversari.

Gândind la un astfel de duel, îți vine să rizi, dar pus în aplicare, el devine grozav.

II.

— Începeți domnilor! strigară secundanții.

Cei doi contrari se salutară foarte ceremonios și se așezară la masă. Secundanții în apropierea lor, luară loc la altă masă.

Duelul se începe la șase oare seara și până la mezul nopții cei doi contrari se luptară mereu mâncând, fără să se arate nimic nici dintr'o parte, nici dintr'alta.

Contele Ernest era vesel, iar Falbaire, părea întocmai așa, ca și când ar fi prânzit ca de obicei.

Sfîrșindu-se ce fusese pe masă, secundanții comandară din nou o mulțime de bucate și butelii cu vin, ca și la început, și contrarii începură din nou să se lupte.

De astă-dată starea li-să schimbă într'u cât-va. Începură să vorbească, se-și dea păreri asupra bucatelor și a bunătații vinurilor.

— Admirabilă friptură de curcan! zise într'un rënd contele Ernest.

— Nu sunt tocmai de părerea D-Voastră! îi răspunse contele Falbaire, mie nici-odată nu mi-a plăcut acest fel de friptură.

Cu toate acestea lupta urma.

Deputatul Orăștiei, baro-nasul Nopcsa, a dat zilele astea, una cu piciorul în Români. Să strecurase anume prin foi știrea dată de un necunosător, că baro-nasul Nopcsa încă ar fi fost între deputații români cari au spus, că nu pot vota legea școlară berzeviczyană.

Îndată s'a simțit atins nasul cel fin patriotic al baro-nasului, și acum declară prin foile ungurești din Hațeg și Deva, că el nici odată n'a fost contra acelei legi asupritoare pentru nemaghiari, ci din contră voește se o vadă cât mai îngrabă introdusă ca lege, — spre bucuria alegătorilor săi Sași și Români dela Orăștie, cari au votat cu d-sa.

Un harnic meseriaș tânăr. Tinêrul Ioan Octavian Trif, fiul dlui Nicolae Trif din Orăștie, făcându-și tocmai serviciul militar ca sergent în regimentul Nr. 23 de honvezi în Pesta, — a depus zilele astea cu „foarte bine“ esamenul de maestru de arme (Gewehrmeister) pentru miliție, fiind aplicat ca atare la trupe. Tinêrul a învățat meseria de lăcătuș în Orăștie, și ne bucurăm de zelul lui dovedit și la miliție, unde maestri de arme au plăți bune, 700—800 floreni la an și mai bine.

Bățul pribegiei. După știri oficiale, au trecut prin Fiume (și numai pe aci) în săptămâna trecută, 2600 oameni din Ungaria, deci peste măsură de mulți, plecând spre alte părți de lume, că aci nu mai pot trăi. Sunt cei mai mulți chiar Unguri din inima țerii. Căci de soarta poporațiunii țerii azi nu se mai gândește nime! Domnii se bat în dietă, că cât drept de a lărma-i se aibă ei, nu că în ce chip s'ar mai putea ușura traiul bietului popor!

Fidanțare. Di Dr. Augustin Deac candidat de adv. în Orăștie, și dsoara Eleonora Amlacher, fidanțați. Felicitări.

Deva — opozițională? Dumineca trecută s'au arangeat în țară în mai multe orașe adunări de protestare ungurești. Într'un loc oamenii protestau contra opoziției din dietă, care răstoarnă dieta cu obstrucțiile ei, în altul protestau contra lui Tisza, care cu puterea pumnului a schimbat regulamentul dietei pentru a putea înfrânge opoziția.

Cum fișpanul comitatul Hunedoarei e coleg de școală cu Tisza Pișta, s'a

Câtă-va vreme în urmă, tulburând liniștea ce domnea în sală, contele Falbaire zise:

— Dacă n'aveți nimic în contră, domnule conte, putem lăsa vinul d'Enuitag și să-l înlocuim cu excelentul Chateau-Montrose...

— De acord, domnule conte! îi răspunse Ernest.

Martorii se uitau cu mirare unul la altul și par'că se întrebau, cum e cu putință să mănânce și să bea cineva în așa măsură?

III.

Era dimineața târzie, când cei doi contrari gâtară din nou ce fusese pe masă.

— Să dejunăm! strigă de-odată contele Falbaire.

— Să dejunăm! repetă Ernest.

Și îndată se aduseră pe masă bulioane, cârnuri reci, sălături și admirabile viuri de Bordeaux, Rin și Champagne.

Dejunul fu foarte vesel. Se vorbi se discută mult. Cei doi contrari erau în acea stare, când unul din ei în curând trebuia să fie învins, iar celălalt învingător.

Secundanții îi supraveghiau din ce în ce cu mai multă luare aminte.

Amândoi mâncau în măsură egală și buteliile de vin și Champagne se goleau totdeodată.

Fie-care părea sigur de triumf și se uita din când în când cu dispreț la celălalt.

grăbit și a conchelat pe Duminecă la Deva o adunare a „liberalilor“ din comitat, ca să voteze aderență și încredere lui Tisza. Lucrul însă a ieșit prost de tot. Abia a intrat fișpanul cu ai săi în adunare, și abia a început Farkas Bela a vorbi, — s'a pornit mulțimea a protesta și a huiului la Tisa, și s'a făcut o zarvă și o huiduitură de mai mare dragul! Fișpanul a părăsit sala deprimat. Iar noi ne trezim cu minunea, că în Deva cea vecinic guvernamentală, domnii dela cărmă să vedă bătuti de propriul „popor.“

Între Vața de sus și de jos se va deschide o mică cale ferată. Lângă Vața de jos anume, are firma Reiner mari cupatoare de ars var. De aci vrea să lege drumul ferat cu calea ferată regulată ce vine până la Vața de sus și să leagă cu linia Arad-Cenădană.

Sêraci copii. În 29 Nov. un tată, cât de necăjit, cât fără inimă, din Pesta, și-a dus doi copilași de 3-4 ani, în o uliță străină și așezându-i sub o poartă, i-a sărutat și i-a lăsat acolo singuri, în ger, știind că copii de așaia găsiți, îi duc în un asil de stat și-i îngrijesc și cresc. Poliția i-a aflat plângând de frig și i-a dus în asilul statului, dar caută și după tata lor, și de-l găsească, îl pedepsesc aspru.

Un „Adonis.“ Români din Hunedoara au un „Adonis“. Să înțelege că e frumos, doar e Adonis. Dacă e și poet, pentru asta el răspunde. Și să înțelege că Adonispartă responsabilitate ungurească — după-ace așa zisele sale poesii le scrie în ungurește. Că le scrie — calea valea. Mai fac oamenii transgresiuni. Dar apoi „Adonisul“ Hunedorean și-a trimis „productele la „Dêva és Vidêke“ să le scoată în tipar!... Să vede însă, că aceste produse atât de mult poartă pecetea anului acesta seceros, încât chiar și nescrupuloasa „Dêva és Vidêke“ le-a rezolvit prin posta redacției — încuștoșind pe „Adonis“ că poesiiile lui nu ajung măsura frumșetei autorului. Îl îndeamnă însă să mai facă „musturire“ pe acest teren — rosa.

Așa-i că aceste toate sunt chestii s'ar zice pur personale? Dar faptul că „Adonis“ ul nostru e fecior de popă românesc, mănă prescură românească și tatăl-seu a îmbrăcat haina preoției că să

Cu toate acestea, într'un rënd, față contelui Ernest încep să se schimbe să se schimbe mult. Obrăjii i-să colorau mereu, odată în roșu, apoi în palid și începeau să-i curgă sudori pe frunte.

Contele Falbaire îl observă.

— Nu doriți să deschid fereastra, domnule conte? Îmi pare, că Vi-se face rău...

— Nu, mulțumesc! îi răspunse Ernest și-i aruncă o privire plină de dispreț.

Dejunul urma.

Doi dintre secundanții adormiră și ceialați doi le luară locul.

Într'un rënd, contele Ernest voi să cânte, dar secundanții îl opriră, din cauză că în programul formulat nu erau puse și cântări, și-apoi cântarea ușurează mistuirea.

— Nu mai beți, îmi pare că voiți să vă dați învins! zise într'un rënd ironic contele Falbaire contrarului său vèzându-l că se oprește pentru un moment.

Drept răspuns contele Ernest goli unul după altul trei păhară cu Champagne.

Imediat și cu o liniște fără margini, Falbaire făcu asemenea.

Când vèzû însă pe Ernest, că-și razimă capul pe mână și devine visător, îi zise rizând:

— Vè coreți scuze?

— Să continuăm! strigă de-odată Ernest, ca dèșteptat din somn.

Secundanții se îngroziră. Nici-

sustină credința în Dzeu și încrederea în viitorul neamului, — credem că ne îndreptățește să spunem tinerului nostru „Adonis“ că e rușinos să comită poesii ungurești și încă slabe, în casa unei parohii românești.

Moarte. Elisaveta Ghișa, fiica tinêra, de 16 ani, a dlui preot Iacob Ghișa din Cincș (I. Hunedoara), a reposat după scurte suferințe, în 26 Nov. n. Fie-i țerina ușoară.

Între Șibot și Cugir se va deschide cale ferată, trecând peste Vînera. Întreprinzătorii. Grossman și Gfrerer au primit consesiunea și se crede că deja în primăvară se începe lucrarea.

Hunedoara va căpăta în curênd lumină electrică. Întreprindere privată.

Altă comedie în Deva va fi Duminecă. După fiascul guvernamentalilor, pe Duminecă aranjază opoziționalii adunare de protestare contra lui Tisza.

Unitatea săsească e convocată în adunare generală a deputaților ei, pe Dec. la Sibiu. Dela Orăștie vor merge dnii Dr. A. Vlad, ales la Romos, și dl dir. Simon, ales în oraș.

Mulțamite. Cu ocaziunea petrece-cerei arangiate în Ilia-Murșană, la 30 Octombrie n. a. c. au încurs suma de 311 cor. 50 fl. Spesele au fost tot atâtea. — Cu această ocaziune au binevoit a suprasolvi următorii Domni: Dr. Aurel Vlad 100 cor.; Dr. Stefan Rozvan 60 cor. 50 fl.; Ioan Vulcu 8 cor.; George Brăteanu (Călimănesci, România) 6 cor.; George Oprea protopop, 5 cor.; Dr. Victor Bontescu 3 cor.; Ioan Moța, preot 3 cor.; Iosif Morariu, prot. 2 cor.; Dr. Const. Manea 2 cor.; Filip Șuiaga, preot, 2 cor.; V. C. Osvadă, 1 cor.; Virgil Popovicu 1 cor.; Dobra László 1 cor.; Grim E. 1 cor.; Weiss I. 1 cor.; Victor Lăcătuș 1 cor.; Iuliu Orbonaș 1 cor. și Mihai Marian 1 cor. — Acestor st. domni și pe această cale li să aduce cea mai călduroasă mulțamită. — Nicolau Iuga

cassar., Iulius Nandra, controlor.

Candidat de avocat, român, având deja praxă, află numai decât aplicare în cancelaria advocațială a subscrisului:

Dr. Iustin Pop

adv. Deva.

odată nu mai auziră, nici nu mai vèzură ei așa ceva!

Să sfîrșiră și mâncările aduse și masa se umplu din nou cu altele: pescărie, raci de mare și ca beutură mulțime de butelii cu vin vechiu de Chateau-Briand.

Cum vèzû masa plină, Ernest se aruncă cu furie asupra racilor de mare și beu unul după altul câte-va păhare cu Chateau-Briand.

Dar imediat în urma acesteia, deveni palid ca un mort. Mâncă și beu mereu însă se putea observa, că mănâncă în necunoștință, în mod mecanic. Ochii îi eșiră din orbite și îi erau turburi, plini de lacrimi.

Și mâncarea continuă din partea ambelor părți, până la douăsprezece oare din zi.

Atunci, contele Ernest să ridică să țină un toast, dar în momentul acela căzu sub masă.

Se așteptară încă câte-va minute și observându-se, că nu să mai ridică, onora se declară satisfăcută: contele Ernest era învins, iar Falbaire răsbunat.

Cei doi adversari mâncaseră și beuseră mereu, pe întrecute, în vreme de optsprezece oare!

Și contele Falbaire să părea, că n'avuse în de-ajuns încă; destupă una după alta buteliile cu vin, le goli repede și mâncă, mâncă mereu, (ca celălalt să fie cu atât mai rău bătut!...)

Stelian.

FOIȚA

Un duel interesant.

de Charles Monsellet.

I.

Sala în care se aflau cei doi potrivnici era o sală frumoasă, înaltă, foarte bine luminată, iar în mijlocul ei, pe o masă se găseau mâncările și beuturile cele mai rare și mai scumpe. Cele două tăcămuri așezate față în față, în două părți opuse ale mesei, arătau, că numai doi inși, cei doi dușmani, vor lua parte la masa aceea.

Unul dintre aceștia era contele Ernest, iar celălalt contele Falbaire, amândoi gentilomi din vechi și renumite familii de aristocrați, amândoi de aceeași etate, aceeași bravură și eleganță.

Cu o zi mai înainte, unul din acești nobili vătămase într'un mod atât de crud pe celălalt, încât fu peste putință de încungiuurat un duel. Și cu toate-că amândoi erau de-o potrivă de tari, atât în spadă cât și în pistol, găsiră de cuviință a nu să slujă cu nici unul din aceste arme.

Amândoi lacomi peste măsură, să hotărira să se lupte prin mâncare! Aleseră dară de temeii al luptei mâncarea peste măsură, neîntreruptă, până-ce unul din ei să va da învins.

VORBIREA

rostită de dl

Dr. ALEXANDRU de VAJDA-VOEVOD

în adunarea de protestare a alegătorilor și poporului român, ținută la Dej, în 22 Noemvrie 1904, în
contra proiectului de reformă școlară a ministrului Berzeviczy.

Onorată adunare!

Fraților!

Participarea unui număr atât de impo- sant de Români din toate un- ghiurile comitatului nostru, în butul crâncenu- lui ger al iernei, la adunarea de astăzi, do- vedește mai puternic decât ori-ce argument, că sentimentul național și sentimentul de drept, trăiește tot pe atât de viu și în sinul României din acest colț de țară, ca și în inimile fraților noștri din celelalte părți ale Ardealului și ale Țerii Ungurești.

Aș dori, ca să fie cât de numeroși frați de ai noștri din diferite părți locuite de neamul nostru, de față, pentru a să con- vince, că avântul entuziasmului Românilor din nordul Transilvaniei, desminte faima, că noi am fi, față de cele naționale, lanceziți și sleiți în noianul indiferentismului.

Ba mi-ar plăcea chiar, ca ministrul Berzeviczy să asiste la adunarea noastră, ca să vadă florile, ce le-a trezit din som- nul iernii la vieață, pe stejarul vieții noas- tre naționale, proiectul seu. Fructele o să le vadă mai târziu. Dar' pentru-că D-sa nu este de față, totuși cred, că este de dato- rința noastră să constatăm — pentru genera- riile viitoare — ce rezultate a produs în sinul neamului românesc proiectul de lex-Berze- viczy pe când era încă numai un germene veninos — acest proiect.

Pe noi, pe cești din Solnoc-Dobâca, ne-a întrunit, ca și pe atâți alți frați de-ai noștri din alte ținuturi, în adunarea de astăzi. Faptul în sine că la adunarea aceasta ne putem convinge cât de impoșantă este ceata acelor Români din comitatul nostru, cari țin cu toată tăria inimii lor la drepturile sfin- tei noastre cauze naționale, cred, că va con- tribui mult în viitor la ridicarea încrederei noastre în forțele noastre proprii, deci la ridicarea nivelului moralei noastre politice.

Însă acest rezultat, deși foarte impor- tant, e de interes restrins, local. Are projec- tul de lege al dlui Berzeviczy rezultate cu mult mai importante, ale căror efecte, azi incalculabile, se vor manifesta cu întreaga lor forță abea peste ani de zile. Precum, durere, știți cu toții, cam înainte cu 10 ani au izbucnit în sinul fruntașilor autorizați ai poporului Român neînțelegeri cari au avut rezultatul, pentru cauza noastră păgubitor, al unor regretabile desbinări. Zece ani de zile zădarnice au rămas toate eforturile ale celor mai de inimă bărbați de ai noștri, îndreptate întru aplanarea desbinării și în- tru restabilirea vechei solidarități naționale. Și ceea-ce nu au putut ajunge cei mai buni ai noștri: *solidaritatea politică a tuturor Românilor*, dl Berzeviczy a realizat-o cu o singură lovitură! Intre noi, între fii aceluiasi neam, astăzi în fine desbinarea a făcut loc concordiei frățești, ura iubirei, neîncrederea încrederei!

Lupoanca codrilor noștri — străvechiul simbol al originii noastre falnice latine — când își vede culcușul puilor amenințat de ceata mâțelilor sălbatici, aleargă, simțindu- se singură prea slabă pentru apărare, prin codrul nesfârșit, chemând pe ceilalți lupi, cu răcnete desperade într'ajutor. Și din toate părțile pădurii seculare, ca prin minune să ivesc în fugă mare lupii într'ajutorul lupoaicei, întru salvarea puilor; lupii, cari la vre- muri se sfășie unii pe alții. Sfășiatu-ne-am și noi, descendenții lui Romulus, care a sput

din laptele lupoacei, un deceniu în luptă desastroasă!

Astăzi însă iarăși suntem solidari! *Me- morandiști și antimemorandiști, pasiviști și ac- tiviști, cu toții ne-am dat mâna, conduși de același sentiment*: „eu ți-s frate, tu mi-ești frate, în noi doi un suflet bate!“!

Și dl Berzeviczy s-a dovedit până a- cumă în loc de un reușător, de — pe cât ar suna de paradox — un restabilitor al solidarității naționale românești, de — ca Mephisto din Faust, — „o parte din aceea forță, care *rēul* îl voiește în totdeauna, și în totdeauna *binele* îl urzește!“

Dacă aruncăm o privire superficială a- supra proiectului de lege școlară al guver- nului, atunci avem prima-dată impresia, că stăm față 'n față cu o temerară machi- națiune de maghiarisare. Dacă însă anali- săm temeinic opera dlui Berzeviczy, atunci trebuie să ajungem la convingerea, că sco- pul acestui proiect de lege nu poate fi ma- ghiarisarea nemaghiarilor, căci cu o atare lege maghiarisarea necum se facă progrese în viitor, ea va fi direct și inevitabil impe- decată.

Această convingere o câștigăm, presu- punând, că urzitorul proiectului de lege de sub întrebare, dl Berzeviczy, e om cu min- tea întreagă și sănătoasă.

Abstragând dela partea sociologică a chestiei a cărei discutare ar pretinde prea mult timp, dați-mi voie, ca să documentez imposibilitatea maghiarisării prin noua lege, cu ajutorul materialului statistic ce-mi stă la dispoziție. Isovoarele datelor mele sunt actele biroului statistic din Budapesta,) deci maghiare și autentice.

În țeara întreagă, afară de Croația- Slavonia, se află 12,686 comune. Aceste se împart între diferitele naționalități în chipul următor:

Maghiare sunt:	4718,	Nemțești:	1114
Române	2981,	Rutene:	612
Slovăcești	2711,	Serbo-Croate:	386
Vende	237,	Alte neamuri:	17
		(bulgari, etc.)	

Deci subtrăgând din suma totală a co- munităților țării, din 12,686, cele 4718 comune maghiare, rămân de maghiarisat 7968 co- mune. Locul prim între aceste comune trebuie să 'l oferim capitalei Budapesta, care în 2 din 5 părți e nemaghiarisată.

Nu întru în detaliile cu privire la ora- șele situate în ținuturile românești, slovă- cești, sârbesti și nemțești, constat numai, că în numeroase orașe dintr'aceste ținuturi, maghiarimea ori că se află în decrescență, ori că e reprezentată aproape exclusiv prin breasla amployaților. Iar la țeară, în butul numeroaselor Emke, Femke, Demke, Ma. V. E. până astăzi numai slujbașii statului, solgăbiraele și notarișii represintă elemen- tul maghiar, discreditând zilnic idealul șovin- iștilor prin intoleranța lor și prin modul cum își isprăvesc agendele oficioase.

Dacă se află încă cineva între D-V. care crede, că elementul maghiar, al cărui număr nu ajunge încă nici până la jumêta- tea locuitorilor țării, că acele 4718 comune maghiare vor pute maghiarisa pe cele 7968 comune nemaghiare, pe acela cred să-l pot convinge despre greșala deduc-

ției sale cu ajutorul următoarelor cifre, săci dar' elocuent.

Peste jumêtate din toată populația țării nu știe scrie și ceti, fiind numărul analfabe- ților, conform datelor statistice oficiale, mai mare de 52%. Ori-ce legi școlare cu ten- dințe de a maghiarisa, vor trece peste ca- petele acestor 10—11 milioane de cetățeni, fără de a le putea maghiarisa limba și fi- rea. În deosebi nu e permis să trecem cu vederea, că între Români ai noștri și trecuți prin etatea căreia legea îi prescrie frecventarea obligată a școlii, numărul analfabeților a- junge cifra de 856 la mie.

Dar' cum se vor desvolta lucrurile peste 10—20 ani, dacă va intra odată în vigoare actualul proiect de lege școlar?

Abstragând dela împrejurarea, că tre- cutul ne învață, cum nici violarea sistemati- că a legii despre egala îndreptățire a na- ționalităților, nici legea cândva de noi per- hoarscată despre asilele de copii, nu au fă- cut mari pagube în naționalitățile nema- ghiare, trebuie să constatăm odată pentru totdeauna, că între legiferarea și întru *exe- cutarea* legilor cu tendințe maghiarisătoare, există o deosebire ca și între *voință* și în- tre *putință*. Hegemonii șovinismului din pa- tria noastră pălesc consecuent ca și pasă- rea din proverbul lor: „Sokat akar a szarka, de nem birja a farka.“

Să mai aruncăm o privire în statistică. Numărul școlilor primare de toate catego- riile din țeară, e 17.000, cu 27.000 de în- vătători. Numărul copiilor cari de fapt umblă la școală e de 2.3 milioane. Vin deci — cal- cul mediu — pe fiecare școală 138—140, și pe fiecare dascăl 80—90 de elevi.*

Considerând, că cele mai multe școli nu dispun decât numai de câte o sală de învăț- mânt și de câte un singur dascăl, e evident, că numărul mediu de elevi ce cade pe școală și dascăl, în marea majoritate, întrece 100, o împrejurare din care fatal urmează stări

*) Numărul școlilor de stat, comunale, civile, poporale superioare, deci independente de confe- siuni este cca. 3555 luând în considerare num- rul maximal

Subtrăgând din numărul de 17.000, al tutu- ror școlilor acele 3555, rămân 13.445 școli *con- fesionale* în țeara întreagă.

Dacă statul ar voi să le ție în administrația sa, statificându-le, atunci, presupunând, că nici o comună nu ar vota speșele pentru susținerea de școli comunale, ni-să oferă *pentru moment* urmă- torul tablou finanțar: Speșe de zidit (fără cum- părarea locului) pentru 13.445 școli à 1000 cor. (ceea-ce în realitate nu e posibil), face c. 13,445.000.

Contând pentru toată școala, calcul me- diu de câte 1½ invătător cu o leață anuală câte 1000 cor., rezultă pentru 20.166 de invătători . . . c. 20,166.000

Susținerea școlii, materialii, repa- raturi, încălzit, luminat, etc., per an și școala, contând numai 500 cor., rezultă pentru 13.445 școli . . . c. 6,722.500.

Deci cu totul cor. 40.333.500.

Considerând, că majoritatea celor 7968 de comune nemaghiare vor fi având bărbați deștepți și destul de esperți, ca să știe, că o școală comu- nală tot din punga lor ar fi susținută. putem fi siguri, că guvernul — pentru cazul, când ar voi să maghiarizeze școlile confessionale, ori, când confe- siunile sătule de șicane și-ar închide într'o bună zi școlile, — s'ar afla față 'n față cu alternativa ori de-a împovăra statul cu o datorie de cel pu- țin 1,003,333.333, și de a împune, pentru supor- tarea procentului de amortisare (luând ca basă nu- mai 3%) dări nouă de 4033500, ori de-ași pune pofta de maghiarisare în cuiulvisatului »imperiu maghiar«.

higienice sub toată critica și stări pedagogice pe cât se poate de precare. Aceasta e starea faptică, reală, a învățământului primar în Ungaria.

Pe cât de trist e acest tablou statistic, el arată, că deși într'un stadiu absolut necorespuzător, totuși măcar există, ca multe alte ficțiuni, și o ficțiune de instruc- ție publică în țeara aceasta nefericită. Causa, că în genere e posibilă instrucția publică în Ungaria, este însă și mai tristă decât în- suși felul instrucției publice. Causa, că elevii cari frecventează școala, pot să învețe mă- car cât de slab și cât de puțin a ceti, scrie și a numera, și că în genere învățătorii sunt în stare să *încearce* a instrui elevii e, că 17% dintre copii ținuturilor locuite de maghiari, și 25% dintre copii ținuturile locuite de ne- maghiari, *dintre copiii, cari pe baza legii ar trebui să frecventeze școala*, în genere nu um- blă la școală! 614.000 este numărul acestor copii, cari prin absentarea lor dela școală, fac posibilă instrucția publică în Ungaria!

Inchipuiască-și ori-cine, oare dacă și aceștia ar satisface prescrierilor legii, fi-ar posibil în genere, ca în cele mai multe lo- curi să se țină cursuri școlare cu speranța măcar de a învăța pe copii a scrie și a ceti, necum de-ai învăța ungurește?!

Dar' numărul populației crește din an în an și în aceeași măsură crește și nume- rul copiilor, cari dacă ar voi să umble la școală, nu găsesc nici loc suficient și nici în- vătători, cari să aibă puterea supranaturală de a instrui peste 130—140 de școlari.

Guvernul însă în loc să se țină de pres- crisele legilor existente ajutând confesiu- nilor ca să-și susțină școlile și să-și întee- meze școli nouă, înloc să le ajute ca să-și lărgească instituttele pedagogice, face legi neexecutabile, legi cari vor avè, dacă vor primi sancțiunea, cele mai funeste și desas- troase urmări pentru toată populația țării. Căci astăzi deja se sporește, în loc să scadă, nu- mărul analfabeților, în multe ținuturi ca d. e. printre Slovaci.

Dacă ne dăm samă de starea absolut ne- suficientă a instrucției publice din Ungaria, tre- buie să constatăm, că pentru a satisface astăzi pretențiile timpului, într'un chip cât de modest s'ar recere cel puțin 32.000 de școli și măcar 40.000 de învățători. Tabloul finanțar de mai sus se pre- sintă în acest caz, astfel:

Zidirea școlilor à 1000 cor.	== cor.	32,000.000
Leața învățătorilor à 1000 »	== »	40,000.000
Speșele de susțin. à 500 »	== »	16,000.000
		Cor. 88,000.000

88 de milioane coroane dări nu e posibil să se arunce asupra nefericitelor popoare din Ungaria. Să ridice statul un împrumut de aproape 3 miliarde (à 3%) ce-or coresponde capitalului sumei de sub întrebare este de asemenea a priori eschis, căci — luând, ca basă, datele anului 1904 — vedem, că datoria de stat a Ungariei este. 5000 de milioane cor., adică cinci miliarde cor. Venitele statului sunt 1006 milioane cor., din care sumă 292 milioane să plătesc după datoria de stat. Cade astfel deci astăzi pe fiecare cătățean al Ungariei o datorie de 260 cor. față de 18 fl. (36 cor) în anul 1868.

Creдем, că după toate aceste nimenea nu va mai dubita, că proiectul lui Berzeviczy nu poate intenționa în serios maghiarisarea școlilor, ci voește pur și simplu să servească scopurile expuse mai înainte. Dl Berzeviczy de sigur se va fi gândit adesea ca antecesorul seu Wlasis și Rákosi, cel cu fantasmagoriile imperialismului maghiar, — pentru a nici nu mai vorbi de vrednicul de compătımire Beksicz: — »Hej, hej, sok jó vásár elmaradt a pénz nem léte miatt«, adică: »Vai, vai, multe tēguri bune nu s'au făcut din cauza lipsei de parale«.

Dr. Vajda.

*) Reproduce în opul: „A népfajok Magyarországon“, irta Balogh Pál, kiadja a M. Kir. Vallás és Közoktatás-ügyi ministerium, Budapest 1902.

Dar să presupunem, că peste 10—20 ani vor veni astfel de timpuri grele asupra nemaghiarilor, încât toate școlile vor fi maghiarizate¹⁾, oare învățând copiii noștri în școală numai în limba maghiară, fi vor ei pentru aceea maghiarizați? Oare noi, cari în mare majoritate am studiat la școli maghiare, maghiarizati-ne-am? Convingerea mea e, că chiar și când le-ar succede șovinistilor maghiarizarea instrucției publice, nu ar rezulta din această maghiarizare altceva, decât, că învățând viitoarele generații ale nemaghiarilor perfect limba maghiară, *ar injura într-o limbă neoașă maghiară monstruoși-tățile legislative ale guvernelor șoviniste.*

Deci de frica posibilității maghiarizării forțate, pe calea instrucției publice, pot nemaghiarii și putem în deosebi noi Români, dormi liniștiți. Noi mai cu seamă, căci pe noi, dintre toți nemaghiarii, mai puțin ne prinde limba maghiară, arătându-ne statistica oficială, că dintre Români abea 69 la 1000 vorbesc »limba oficioasă a statului«, deci nici măcar 7 la sută.

V'am obosit poate, fraților, cu înșirarea datelor statistice, dar totuși mă țin dator, să vă mai amintesc, că noi Români din acest comitat, putem fi deosebit de liniștiți în ce privește năluca maghiarizării. În acest comitat sunt 320 de comune, iar dintre acestea sunt 3 nemțești, 291 românești și abea 26 ungurești, dar precum știm, și acestea biete de ele „infectate“ în curățenia lor etnică, de minorități românești. Cine cu toate acestea s'ar teme, că ni-s'ar va putea, fie măcar în decursul unui nou milenium, — în decursul căruia zău nici noi nu vom sta cu mâinile în sân, — impune limba statului și „cultura superioară maghiară“, aceluia nu i-s'ar poate ajuta, un atare Român, serios că mai bine ar face să se maghiarizeze fără întârziere, drept pedeapsă pentru frica sa!

Onorată adunare! Fraților!

Sper, că datele înșirate V'au dovedit, că maghiarizarea nemaghiarilor, nu va putea rezulta din proiectul de lege Berzeviczy-Tisza. Aceasta trebuie să o știe mai bine decât noi: cei doi ministri.

Ce scop are deci acest proiect de lege? căci scop trebuie să aibă ori-ce acțiune în lumea aceasta, chiar și un proiect de lege al unui ministru ca dl Berzeviczy!

Scopul hotărât și incontestabil e, că Domnii ministri voiesc să momescă opinia publică șovinistă cu o nouă halucinație de maghiarizare, cu o nouă donchijotiadă legislativă, pentru-ca narcotizându-o, ăstmod se și-o facă accesibilă pentru primirea schimbării regulamentului parlamentar, a votării budgetului militar, a pactului cu Austria, cât și a altor legi de tagma acestora. Iată scopul proiectului de lege în privința tacticii politice a guvernului. Are însă acest proiect de lege și alte scopuri mai ascunse, cari numai după ani de zile, poate numai după decenii își vor naște monștrii de feți nelegiuți, ai efectelor lor.

Aceste scopuri sunt: știrbirea autonomiei bisericilor noastre naționale, împiedecarea progresului nostru cultural-moral, și provocarea unor conflicte neaplănable între nemaghiari și între »stat«.

Primul scop e deci: pregătirea nimicirii ultimei fortărețe de caracter pronunțat național, ce ne-a mai rămas, și în consecuență nimicirea vieții noastre naționale bisericăști.

Pedagogiile noastre sunt până acuma naționale-confesionale, organizarea, funcționarea și susținerea lor, a format un drept autonom al nostru. Dl Berzeviczy ar voi să ne lase și pentru viitor susținerea lor, dar' taie pentru sine o bucată din dreptul nostru autonom, de liberă dispoziție cu privire la funcționarea pedagogiilor. Astfel noul proiect de lege îi dă comisarului guvernial dreptul — ce numai noi i-l-am putea da — ca la examenul fundamental de calificare pedagogică, să le poată adresa elevilor întrebări din fișecare obiect! (§. 64.). Dreptul de a califica învățătorii, îl răpește cercului de

activitate al confesiunilor și îl acordează unei comisii examinatoare de stat, în care, de sine urmează, că vor putea fi și membri de alte confesiuni, nouă dujmănoase¹⁾ (§. 71).

Cu toate că în lege ne este garantat, că susținătorii școlilor au să hotărască limba de propunere, (art. de lege XLIV. din 1868) acum dispune, ca limba și literatura maghiară să se propună în pedagogiile noastre *în limba maghiară*. (§. 55).

Asemenea atacuri a libertății autonomiei noastre bisericăști conțin și §§-ii 66 și 72.

În flagrantă contrazicere cu articolul de lege XLIV. din 1868, despre egala îndreptățire a naționalităților, proiectul de lege al dl-ului Berzeviczy dispune, ca în acele școli primare nemaghiare, în cari elevii maghiari fac 20% din numărul total al școlărilor, să fie folosită și limba maghiară, *ca limbă de propunere*. (§. 13). *Că doi învățători ori unul are să execute această bida-ganie de idee, și că dacă unul, în ce chip? despre aceasta tace savanticul proiect de lege.*

În §§-ii 41, 42 și 44 legea Berzeviczy încuviințează drept disciplinar asupra învățătorilor, atât ministrului, cât și comisiei administrative comitatense. Aceste dispoziții violează în mod arbitrar mai cu seamă drepturile autonomiei naționale ale bisericii noastre gr.-or., drepturi garantate prin legi în vigoare! (Art. de lege XX., §. 8 din 1848, §. 3, art. de lege IX., art. de lege XXXVIII., și XLIV. din 1868.)

Urmarea lor va fi demoralizarea inevitabilă a învățătorilor, cari nu vor ști de care dintre 3 foruri superioare să asculte, de cel confesional, de cel administrativ ori de ministru.

Asemenea șicane vor ave să îndure și episcopiiile noastre, ca și învățătorimea.

Dar poate intenția ascunsă a domnilor Berzeviczy-Tisza este chiar demoralizarea învățătorilor, cu scopul de a-și asigura pentru alegeri tot atâția corțeși și tot atâtea voturi, câți învățători!

Pe de altă parte conflictele perpetue între forurile noastre înalte bisericăști și între ministerii, par a fi dorite, pentru a-i oferi guvernului în totdeauna pretext de a crea nouă legi volnice și a lansa nouă ordinații stricăcioase autonomiei noastre naționale bisericăști! Iar crisa cronică a țării și nemulțumirea nemaghiarilor, pare a le fi binevenită tuturor guvernelor ungare.

Și oare ce le înduplecă pe toate guvernele ungare eșite din sinul așa numitului, ca de batjocură așa numitului partid „liberal“, ca să născăoască tot mereu nouă șicane, nouă fărădelegi, nouă persecutări la adresa naționalităților nemaghiare? Causa este evidentă! Pentru-că provocând și susținând conflictul între maghiari și nemaghiari, ca individualități etnice, li-s'ar oferă ocazie să-și motiveze prerogativele de castă și de clasă socială și necesitatea susținerii egemoniei magnaților și a tovarășilor lor, a magnaților și gentrișorilor. Nici o reformă, care ar periclita cât e negru sub unghie interesul celor așezați în jurul oalei cu carne și cu oase a statului, nu se poate realiza! Causa? Nemaghiarii! Lege electorală cinstită? Nu se poate, căci — amenință... nemaghiarii! Administrație europenească? Ar fi periclitată ideea de stat maghiar! Executarea legii despre egala îndreptățire a naționalităților? Nu se poate, căci s'ar întări „elementele distrugătoare de stat“! O severă controlare a angajaților din partea statului ca să nu se repeteze atât de adesea Kriványadele și ca venalitatea angajaților (d. e. Soos, Kormos) să devină mai modestă? Nu se poate, căci ar fi slăbit „elementul susținător de stat“! Regularea drepturilor de împământinare și îngreunarea emigrării drojdiei neamurilor din țările vecine? Nu se poate, căci acele drojdii se prefac în aurul neprețuit al elementului neomaghiar, în chiar ținuturile cele mai

periclitare de iredentiști, panslaviști, pan-germani, iar în ținuturile maghiare în cei mai radicali șovinisti! Reforma dărilor și introducerea dărilor progresive? Nu se poate nici aceasta, fără de slăbirea „elementului alcătuitor de stat“ și fără de întărirea „dușmanilor interni ai statului“! Nu se poate nici congrua echitabilă a preoților unite, nici autonomia bisericii unite, nici ertarea ori reducerea impozitelor statului, nici ajutorarea popoului în ani rēi, ca și bunăoară anul acesta.

Nu se poate cu un cuvânt face nimica într-această țeară, nimica ce ar fi pentru binele milioanei popoarelor, și nu se poate din cauza »periculoșilor ăștora de nemaghiari!«

Ba chiar atunci, când ar crede omul, că nemaghiarii sunt de tot inofensivi, trebuie subșternut parlamentului un proiect de lege școlastică, pentru a putea demonstra pericolul de care e amenințat »statul« și »națiunea« din partea lor!

Faptul, că ne-am întrunit noi astăzi aici, asemenea fraților noștri din alte ținuturi, și asemenea Sârbilor și Slovacyilor, dovedește în ochii opiniei publice șoviniste, că noi... nu suntem cetățeni credincioși ai statului!

Nu suntem credincioși, căci dacă am fi credincioși, am vota încredere guvernului, în loc să protestăm în contra reformelor intenționate!

Nu suntem credincioși, pentru-că nu primim cu aplauze de aprobare, ci cu proteste, un proiect de lege, care atentează în contra culturii și în contra progresului intelectual al viitoarelor generații, care voește să încâtușeze pe copiii noștri, pe neamul românesc de mâne, în lanțurile neștiinței și ale prostiei!

În școlile în cari va fi executată legea dl-ului Berzeviczy, copiii poate că vor învăța a hodorigi căne-cânește limba maghiară, dar' desigur nu vor învăța a o vorbi cum se cade, căci o limbă atât de grea, — străină de ori-ce limbă europenească, — nu e posibil să o învețe cineva în răsăpaul scurt de câțiva ani.

În privința celorlalte științe, vor rămâne însă ignoranți, în privința religiozității și moralității vor fi lipsiți de creștere, într-o școală în care de dragul însușirii unei limbi maghiare schimonosite, cealaltă studii „pe baza legii“ vor trebui să fie neglijate!

Nu suntem eredincioși, căci dacă am fi, atunci ne-am bucura de §§. 13 și 55 ai proiectului de lege, cari §§ pretind, ca religia și morala să o învețe copiii noștri, cari umblă la școli ajutate de stat, *în limba maghiară!* Da, și aceasta o pretinde dl-nul Berzeviczy, voind să deo o palmă, nu numai sentimentelor noastre naționale, ci și sentimentelor noastre morale-creștinești! Și toate acestea le pretinde în numele intereselor »națiunei« și al »statului unitar ungar«!

Onorată adunare! Fraților!

Atât de des ni-se impută nouă Românilor, că urim »națiunea« și că voim să distrugem »statul unitar« încât, când discutăm acest proiect de lege, care pretează prin graiul urzitorilor sei, că și el ar dori să întărească »națiunea« și »statul unitar«, cred, că e de datorința noastră, să analizăm firea acestor idei fixe șoviniste.

Ce e »națiunea ungară«? Articolul de lege XLIV. din 1868 ne dă următoarea definiție: »Toți cetățenii Ungariei conform principiilor fundamentale ale constituției, în privința politică o „națiune“: națiunea indivizibilă ungară, al cărei membru egal îndreptățit este tot cetățeanul patriei, ori de care naționalitate s'ar ține el“!

Știți cât de diferite sunt definițiile ce i-s'au dat »statului« de filosofi și iuriști tuturor națiunilor și epocelor, dela Aristotel și Plato până în zilele noastre.

Au șovinistii noștri însă un dascăl de drept public, pe care îl cheamă cu un nume Kunz, cu altul Ignăcz. Acesta a rezolvat problema grea a definiției »statului« în mod sumar.

Dinsul zice scurt, ușor și nostim: „Az állam a nemzet, a nemzet az állam“, adică: »statul

este națiunea, națiunea este statul“. Această definiție clasică, a devenit crezul și dogma politică a tuturor șovinistilor maghiari, cari se respectă.

Combinând acuma definiția articolului de lege XLIV. din 1868 cu definiția dl-ului Kunz, ajungem la conclusia, că »statul« e identic cu »națiunea unitară ungară«, iar aceasta este identică cu complexul, cu suma naționalităților locuitoare în stat! Dacă este așa, atunci e absurd să ni-se impute, că noi am urî »statul«, »națiunea«, căci fiind și noi o parte integrantă a națiunei-stat, urînd noi statul, ne-am urî pe noi înșine.

Ni-se poate replica din partea șovinistă, că noi urim naționalitatea maghiară.

Această afirmare trebuie să o respingem, fiind ea o calomnie răutăcioasă! Biata *naționalitate maghiară* e tot pe atâtea stoaars și lipsită de drepturi din partea detentorilor forței publice a statului, ca și ori-care altă naționalitate din patrie, ba în multe privințe ea are chiar o soartă mai vitregă! Dacă nu ar fi așa atunci nu elementul maghiar ar emigra în număr *mai mare*, și nu între maghiari ar cucerî teren *mai larg* socialismul internațional! Nu! Pe bieții Maghiari de pe Alföld, ori de dincolo de Dunăre, noi nu îi urim, ci din contra, vedem în ei soți de suferințe tot pe atât, pe cât îi compătımim pe nefericiții de Săcui, cari sunt siliți să se facă servitori la Români, trecând granița țării noastre, pentru a se ferici în țeara mai liberă și mai fericită a fraților noștri.

Este însă o specie de oameni în Ungaria, care a răpit și ține în mână toată puterea statului! Aceștia, cu toate că nici o lege nu le garantează și nu le dă îndreptățirea să se privească de elementul alcătuitor de stat, trăiesc în iluzia — tradusă în realitate tristă, — că ei sunt statul, ei sunt națiunea, ei sunt patrioții buni și adevărați!

Să o spunem verde: în patria noastră forța publică e în mâna clicei ampoliaților, clică susținută și organizată de guvernele liberale!

Această pseudo-națiune dominează fără nici o cruțare asupra adevăratei națiuni, compusă din naționalitățile diferite!

Interesele sale le identifică cu interesele țării, clică sa cu națiunea, hegemonia sa cu statul.

Această pseudo-națiune nu o iubim, și îndeosebi nu îi iubim și nu avem nici o încredere față de corifeii de ai ei, ca dl-nii Tisza, Berzeviczy, Hieronymi, etc! Și nici pentru satrapii și satrapeii lor de prin comitate, nu avem simpatie, căci acești slujbași ai statului, solgăbieraele și notarășii, cari sunt plătiți din pungile noastre, să poartă de obicei, — onoare excepționale — astfel, par'că poporul ar fi pentru ei, iar nu ei pentru popor!, par'că poporul le-ar fi slugă, iar nu ei slujbașii intereselor *poporului!*

Opera acestor oameni este și scopurile lor egoiste, voește să le servească și actualul proiect de lege școlastică.

Și acesta este una din cauzele, pentru cari dela început îl privim cu cea mai mare neîncredere și cu aversiune!

Nu de frica maghiarizării voim deci să protestăm în contra acestui proiect de lege, ci pe deoparte pentru-că el jignește autonomia noastră națională bisericăască și amenință viitoarele generații ale neamului nostru cu prostire și demoralizare, pe de altă parte, pentru-că este datorința noastră ca Români și ca cetățeni, să combatem crearea unei legi, care prin însuși faptul, că stă în contrazicere cu legi în vigoare, ar fi absurdă și ilegală! Dreptul nostru național și dreptul ca atare, dreptul ca drept, voim să-l apăram, avem datorința să-l apărăm în contra nedreptății. Nu voim să fim striviți și călcați în picioare fără de a ne apăra măcar întrucât ne este posibil!

»Cine se poartă ca viermele, nu are dreptul să se căiască dacă este călcat în picioare«, zice marele filosof Kant. (Metaphysische Anfangsgründe der Tugendlehre).

1) D. e. jidani, calvini, etc.

2) Deci în școlile noastre confesionale susținute din banii noștri, va porunci jidanul și calvinul. Dacă d. e. în vre-o școală 10 dintre 50 de elevi vor fi jidani, „cu limba maternă maghiară“, guvernul va aplica desigur §. 13. pentru a-și crește „pioniri ai ideii de stat maghiar“ din cei 10 școlari „maghiari“.

1) De present numărul învățătorilor maghiari e abea 9943 din 27.022.

Să ne ridicăm deci vocea și să le spunem Domnilor dela guvern:

Legei puteți să aduceți câte ve-ți voi, dar' astfel de legi, cari se bat în cap cu alte legi în vigoare, produc *anarchie*, prostituând *sentimentul de drept* al obștei!

Legi cari poartă în sine *germenele fărâdelegii*, nici-când în viața vie nu se vor pute executa, ci vor fi condamnate să rămână pentru totdeauna simple exerciții stilistice ale codificatorilor!

O lege, care ar voi să ne silească să ne închinăm lui Dumnezeu în *altă limbă*, decât în limba străbunilor noștri, va provoca *blăstemul milioanelor și Dumnezeu atotputernicul și atotbunul, nu va da putere ursitorilor unei legi ca aceea, ca să o poată duce în îndeplinire!*

Enorată adunare! Fraților!

Dacă ar voi detentorii puterii dintr'această țeară, dacă ar voi guvernul într'adevăr consolidarea internă a patriei noastre, atunci ar pute învăța din experiențele și din dezastrele trecutului, că numai prin acordarea și îndeplinirea justelor postulate ale naționalităților și ale cetățenilor se poate garanta pacea și liniștea internă!

Dacă însă ei nu au profitat pentru viitor nici o învățatură din trecutul și din prezentul comun al lor și al nostru, să ne reamintim noi trecutul, oțălindu-ne forța încrederii în viitor, căci prezentul instinctiv simțim cu toții ce ne învață!

Să ne paștem deci privirea peste veacurile asfințite.

Primii domni străvechi ai pământului acestui sfânt, au fost străbunii noștri Daci, și apoi străbunii Romani, cuceritori de țeară. Băștinași suntem noi deci în țeara aceasta, atât din punctul de vedere al dreptului istoric, avitic și cuceritor, în urma originii noastre, cât și din punctul de vedere al dreptului firei, în puterea numărului nostru de trei milioane! Cu istoria noastră se începe istoria acestei țări!

Și când, după veacuri negre, — în decursul cărora, de toial luptei pentru existență, nimenea în Țeara-Ardealului n'a apucat să descrie pentru posteritate cursul evenimentelor furtunoase, — la anul 1291 se ține prima dietă a Transilvaniei sub conducerea personală a regelui Andrei III., vedem că și neamul nostru este reprezentat la cea dietă, ținută de rege: „cum universis Nobilibus, Saxonibus, Siculis et Olahis“, „cu toți nobilii Sași, Sécui și Români“.

Un secol și jumătate mai târziu, când s'au adunat nori negri asupra Ungariei, când semiluna amenința cu nimicire această țeară, Românul Ioan Huniade-Corvinul a salvat-o și salvându-și țeara, a salvat cauza civilizației și a creștinătății!

Fiiul eroului Ioan, Matia Corvinul, Românul de viață și de fire, a fost cel mai bun, cel mai drept, cel mai prudent și cel mai preaslăvit rege al Ungariei, și statua lui astăzi împodobeste piața Clujului, întru eterna lui preamărire. Căci duhul dreptății și al fericirii a plutit asupra popoarelor țării sub sceptrul acestui domn Român!

Urmat-au apoi veacuri de grele, de tot mai grele suferințe, pentru popoarele patriei noastre. Și a venit o zi în care Doja și oamenii lui au fost fripți de vii și glotașii lor siliți să mănânce din carne friptă de om. Poporul i-s'au luat toate drepturile, toate libertățile și parlamentul îl condamnă la sclăvie eternă. Ear' ca nu cumva să uite generațiile următoare aceste legi, ele au fost codificate în renumitul „*decretum tripartitum*“ al lui Verböczy, încât de atunci începând lege a fost în țeara întreagă, că „națiunea“ este nobilimea, iar poporul este sclavul iobăgiei, lipsit de drepturi și de libertate!

În această carte de legi, la a. 1525 a înscris Conventul, parlamentul Ungariei de pe atunci, ținut pe câmpia Rákos de lângă Pesta, următoarea lege: „Lutherani omnes de regno extirpentur et ubicunque reperti fuerint — capiantur et comburantur*“ adevă: „Toți luteranii din regat fie stîrpiți și oriunde ar fi ei găsiți, fie prinși și arși“. Cu un an după aducerea acestei legi a urmat desastrul dela Mohács și țeara nobilimei, a

*). Ludovici secundi decret. Rákos ann. MDXXV. art. III.

„națiunei“ de atunci a ajuns în mână turcească, din care abia, după secole au eliberat-o oștirile împărătești.

Grele timpuri au fost acelea pentru nefericitele popoară ale patriei noastre și și mai grele pentru nefericiții de protestanți. Dar' au trecut în fine, cum toate trec în lumea aceasta, și azi vedem, că însuși dl ministru-președinte Tisza este calvin și totuși nu este ars de viu, ci din contră, a ajuns din mila monarhului cea mai înaltă demnitate în stat.

Au fost timpuri, — amintirea lor trăește încă în poporul nostru, — când legendara figură al eroului național maghiar Rákoczy, însuși s'a nisuit din toate puterile să ne răpească legea și cu legea limba. Dar' noi calvini nu ne-am făcut și maghiari cu atât mai puțin!

Bine vom face, să ne aducem aminte și de cartea legilor ardelenești, numită „*approbatae et compilatae Constitutiones*“, care pe timpul bunicilor noștri era încă în vigoare.

În această carte se găsesc legi, ca d. e. următoarea: „Az oláh papoknak pedig fiait mihelyt megházasonak avagy külön kenyéren laknak, ha nem papok, repetáltassák a szerént, mint az egyéb jobbágyokat*“ adevă: „Fii popilor valachi însă, îndată-ce se însoară ori locuiesc despărțiți de părinți, dacă nu sunt popi, să fie tractați ca și ceialalți iobagi“.

Și a venit apoi vremea, când un fiu de preot român**), născut în comitatul nostru, — schimbându-se timpurile și vînturând viforul libertății mucegaiul aprobatelor, a ajuns baron și chiar guvernor al Transilvaniei.

Aprobatele și compilatele numesc pe Români: „az oláh nemzet“, „națiunea valachă“. Nu este așa de demult, pe când și împăratul rege, Majestatea Sa preagrațiosul nostru Monarch Francisc Iosif I. pe care Dumnezeu se-l trăiască, ne numea: „națiunea mea credincioasă Română“!

Și iar s'a înșchimbât apoi cursul vremilor, și azi, în era faimosului dualism, am ajuns atât de departe, încât necum ca națiune, nici măcar ca naționalitate nu voesc unii ministri volnici să ne recunoască, în țeara străbunilor noștri!

Da, caledioscopică de variată și schimbăcioasă a fost soartea popoarelor acestei țări și o neconstanță aproape fără păreche în istorie, este nota caracteristică a clicei dominante de magnați. Astfel, ca să Vă mai citez un singur exemplu, la anul 1600 staturile Transilvaniei îl recunosc pe Mihai Viteazul, voevodul Țării Românești, de principe al Ardealului, ear' după un an Viteazul principe este omorît de mâna sacrilegă a ucigașilor plătiți.***)

Vedem deci, cum în trecutul acestei patrii, neamul nostru a avut pe lângă veacuri de suferințe, și momente de înălțare și strălucire, vedem cum fi din acest neam au ajuns chiar principii și regi în Transilvania și Ungaria.

Și ne convingem, că precum în soarta individului, astfel și în soarta popoului nostru, răul alternează cu binele.

Să ne pierdem însă oare pentru aceasta încrederea în viitorul nostru?

Eu cred, că nimic nu ne poate încuraja mai mult în lupta noastră de rezistență, decât chiar învățăturile trecutului puse alături de experiențele zilelor noastre.

La încurajarea și la ridicarea conștiinței valorii noastre, va contribui și studierea părerilor ce le-au avut cu privire la noi bărbați mari de ai maghiarilor, ale căror memorie și noi Români avem cauză să o venerăm. Dacă deschidem cartea istoriei patriei, desigur nu vom găsi în trecutul mai recent al maghiarilor nume mai ilustre decât: Deák, Eötvös, Wesselényi. Mărturisescă ei pentru noi în contra domnilor Berzeviczy—Tisza.

„Înțeleptul patriei“, marele Deák, zice între altele în vorbirea sa ținută în parla-

*). Aprobate const. regni Transilv. Pars I. Tit. VIII., art. III. Alinea 2.

**). Baronul Vasile Pop, născut în Huzmezău.

***). Pe momentului eroului Mihai a fost așezată o peatră cu inscripția: Hic jacet ille ferus Latro merus ac Nero verus Atque malus Dacus Scelerum latus, ille Valachus Hic qui transibis bis terque cacabis et ibis. apud: Josephus Benkös „Transylvania“.

ment la anul 1871: „In genere, dacă voim să câștigăm naționalitățile, atunci calea ducătoare la țintă nu este, ca să-i maghiarisăm cu ori-ce preț, ci aceea ca să-i obicinuim a iubi relațiile ungare. Cu două lucruri sunt în curat: A voi să le stîrpsim ar fi o barbarie pécătoasă chiar și atunci, dacă nu ar fi așa de numeroase, din care cauză nu este posibil să le nimicim. Să ni-i facem dușmani: nu zace în interesul nostru“.

Baronul I. Eötvös, cu privirea profetică a bărbatului adevărat providențial, prevede viitorul și par'că înadins, ca o apostrofare la adresa actualului guvern, ar fi scris în opul său „A nemzetiségi kérdés“ următoarele: „Putem să ajungem, ca împedecând libera validitate a naționalităților în comună și la comitate, să amuțim glasu-rile cari de present pe mulți îi umple de spaimă, — putem ajunge, ca concentrând întreaga instrucție publică în mâna guvernului, să o folosim de unealtă pentru răspândirea propriei noastre limbi, însă aceea, ca diferitele naționalități (nemaghiare), cari trăesc în țeară, să-și peardă conștiința individualității lor, ca să nu se entusiasmeze pentru propria lor naționalitate, aceasta chiar așa nu vom ajunge-o pe această cale, precum nu au ajuns-o alții, cari au încercat-o cu aceleași mijloace în contra naționalității maghiare, și rezultatul, la care putem conta, va fi numai, că această mișcare, care o strivirăm dela suprafața vieții noastre publice, cu atât mai profund se-și exerseze efectele, și aceea aversiune, care acuma există în contra limbei maghiare, să se înșchimbe în aversiune îndreptată în contra statului ungar, în contra unității patriei.“

La înălțime adevărat dramatică se a-vîntă baronul Nicolae Wesselényi în vorbirea sa rostită la 24 August 1868 în casa magnaților, vorbire cu care și-a motivat proiectul de lege de naționalitate.

Baronul Wesselényi era orb, dar totuși mintea lui luminată vedea mai clar decât șovinistii vechi și moderni. Bată o parte din acea vorbire de proroc: „Obiectul de care voesc să vorbesc, e de cea mai mare importanță, anume: e înșchimbarea și împăcarea diferitelor popoară, locuitoare în patria noastră. Străbat cu ochii mei sufețești prin viitorul plin de nori al patriei mele, și viitorul e mai negru decât noaptea ochilor mei. Ved o singură rază, și palidă e și raza aceasta! Pacea și înțelegerea ne mai pot mântui! — — — Există mai multe căi, pe cari națiunea poate fi salvată de pericolul de a fi înghițită. Ântăia ar fi forța. Dar pentru a pune forța cu succes în aplicare, să cere foarte mare putere fizică, pentru-că *oamenii să despărțesc mai bucuross de viață decât de limbă!* — — Al doilea ar fi *asimilarea*. Pentru aceasta să cere o cultură foarte mare, avuții enorme și însușiri speciale de atragere. — — Ne mai rămâne deschisă deci numai o a treia cale, a ne uni din inimă cu naționalitățile, a lega alianță cu ele, a le îmbrățișa ca pe niște surori și a le face părtașe de toate drepturile, ca pe niște fiice ale constituțiunei comune“!

La finea vorbirii sale baronul Wesselényi făcu următoarele propuneri: „1) Casa să-și exprime simpatiile față de Români. 2) Casa să declare, că va respecta drepturile și libertățile cetățenești ale Românilor ca pe ale sale proprii. 3) Casa să provoace guvernul să prezenteze propunerea mea, ca proiect de lege, ambelor case. 4) Români să fie îndreptățiți a se folosi în chestii oficiale de limba maghiară sau de cea română! Eu le zic Români — (nu Valachi, Románok în loc de Oláhok) — pentru că ei voesc așa, dar și pentru că e adevărat că sunt urmașii Romanilor“! etc.

Enorată adunare! Fraților!

Ast-fel s'au pronunțat marii bărbați ai maghiarilor într'un timp, când Maghiarul era tare și plin de încredere în forțele sale. Guvernul șovinist de astăzi și sateliții săi, din considerație de tactică meschină, pentru a îmbăta cu apă rece opinia publică șovinistă și a o aservi scopurilor lor, altfel procedează față de nemaghiari.

Acești domni miniștrii îmbrobodiți în pelea de leu, dată lor împrumut din Viena, răcnesc par'că ar fi lei adevărați!

Pe cine vor speria? Pe noi Români de sigur că nu, căci știm prea bine din experiențele trecutului, că *acești lei de panoramă, devin iarăși simpli muritori slabi și inofensivi, îndată ce acela care le-a dat broboada pelei de leu, le va lua-o pentru a o pune în cămara vechiturilor istorice.*

Și nu avem de cât să punem în cum-păna istoriei pe gigantul Deák, Eötvös, Wesselény de-o parte, iar de cealaltă pe pigmeii lor epigoni Tisza, Berzeviczy, Hieronymi, Vészi, Pályi, e tutti quanti, ca să ne convingem cât de ușurei sunt la cântar reprezentanții șovinismului modern.

Dacă însă opiniei publice șoviniste îi mai place să vadă la guvern servitori ai Vienei, de cât servitori ai intereselor naționalităților, — și a celei maghiare — din țeară, — faceți-și chefel! Noi Români însă la rîndul nostru, să le spunem neaș românește părerea Domnilor miniștrii:

Cu experimente efemere de legi neexecutabile, cari vatână până la măduvă sentimentele cele mai sante ale majorității cetățenilor acestei patrii, sămănați vînt și vifor veți secera!

Dați cetățenilor, dacă voîți sincer consolidarea internă a statului, o lege electorală dreaptă, o administrație europenească, reduceți numărul lăcustelor de ampoiati hămișiți cari istovesc venitele statului, ca să puteți ușura povara insuportabilă a dărilor; instituți o justiție bună și ieftină, faceți, ca corupția nimicitoare de stat să înceteze, executați în fine măcar un singur paragraf din legea naționalităților sancționată deja de 36 de ani și călcați de atunci incontinuu în picioare!

Dacă însă, nesocotind interesele țării, a cetățenilor și naționalităților ei, — veți continua pe calea apucată și veți forsa și proiectul de lege școlastică, — fie!

Votați și această lege, dar ziua-și noaptea sune-vă în urechi și nelișițescă-vă în conștiință protestul nostru, care este glasul timpului! Și dați-vă seamă că omul poate prânzi cu minciuna, dar cina nu poate! Dați-vă seamă că spiritul timpului, *voința milioanelor e mai puternică de cât voința unui ministru, căci ministrul și legea lui azi este, mâne nu va mai fi, milioanele însă și voința lor sunt eterne și neperitoare!*

De aproape două mii de ani răsună pe plaiurile, pe văile, pe câmpiile, prin codrii noștri, frumoasa limbă românească. Ce veacurile negrelor vremi medievale nu au putut nimici, se încumătă se nimicească un pitic ca Berzeviczy?! *Când de el și de legile lui nici pomenire nu va mai fi, limba și neamul românesc vor trăi și înflori în țeara aceasta!* Căci nemuritoarea ginte latină este mama neamului românesc, trecutul mare al popoului Roman este trecutul neamului nostru, Roma eternă îi este leagănul!

Națiuni pot fi vînturate de pe fața pământului de valurile evenimentelor, imperii pot să disoră fără urmă, dar neamul nostru și limba noastră, — cel mai scump tesaur ce-l avem, — vor trăi în secolii cei mai îndepărtați, căci trecutul a fost al altora, dar viitorul va fi al nostru, al popoului divului Traian, predestinat de ursită pentru fapte mari și glorie strălucitoare!

(Furtunoase aclamări coperiră sfîrșitul entusiast al vorbirii, după-ce atât de des fusese întreruptă de aprobările și exclamările protestatatoare ale adunării.)

FEL DE FEL

Judecata unui Pașă. În anii trecuți într'un oraș din partea de meazănoapte a Turciei europene, doi Bulgari creștini, tatăl și fiul, se duseră înainte Pașei turcesc. Pricina între ei era următoarea: Bătrânul clădise o casă și se mută în partea de deasupra, iar fiului său îi dete de locuință partea de jos a casei. Curând după aceasta însă, tinêrul se căsătorî și ceru sus și tare, că să-l lase să locuiescă el în partea de de-asupra a casei și tatăl său în ceea de jos. Și neputându-se învoi cu nici un preț, se înfațoșară înainte Pașei. Pașa ascultând ponosul întrebă pe cel tînăr:

— Unde vrei să locuiești?

— În partea de-asupra, răspunse acesta.

— Aceasta însă nu-i cu dreptate, adăgă Pașa.

— Eu cred tocmai din contră, zise tinărul, fiind-că eu sunt mai tiner.

Pașa rămase căta-va vreme gânditor, apoi zise:

— Acum, închină-te după religia voastră de ghiaur, și rostește rugăciunea, pe care o ziceți voi în fiecare zi!

Tinărul făcându-și cruce zise:

— În numele tatălui, al fiului....

— Stai! zise Pașa. Pe cine ai pominit, când aveai mâna pe frunte?

— Pe tatăl!

— Dar, când aveai mâna de desubt?

— Pe fiul!

— Pe fiul! Ei bine, urmă Pașa, tatăl e de-asupra și fiul e de desubt! Acum mergeți acasă și vă țineți de judecata asta: tatăl se stea de-asupra și fiul în partea de jos a casei, căci această judecată e făcută tocmai după legea voastră!

Și-n felul acesta, procesul dintre tată și fiu se sfârși, incredințat fiind acum tinărul despre cererea dreaptă a tatălui său.

În tipografia „POPORUL ROMÂN” din Budapesta

a apărut:

cel mai bun, cel mai bogat și cel mai ieftin calendar românesc!

CĂLENDARUL „POPORULUI ROMÂN”

— pe 1905, —

Acest calendar se extinde pe 210 pagini, format octav; cu 117 ilustrațiuni foarte frumos lucrate după cele mai bune icoane; conține peste 40 de articole esite din peana celor mai buni scriitori tineri români, articoli foarte interesați instructivi despre *dări, procese, legea de întruniri și reuniri, tabele despre calcularea cametelor și statistice pline de interes pentru ori-cine, descrieri frumoase și atrăgătoare și alte multe articole.*

Prețul acestui calendar e numai 40 fl. plus 10 fil. spese de postă. Cei-ce comandă mai mult de 15 exemplare primesc 15% rabat, iar spesele de postă le supoartă editura.

Recomandăm deci tuturor cetitorilor noștri să cumpere acest calendar, care este unic în felul lui.

Comandele se fac cu rambursă sau trimițându-se banii înainte la

Administrațiunea „POPORULUI ROMÂN”
Budapesta, VII., Amazon u. 6-8.

„TÎRG DE IMOBILE”

Cunoști foaia specială

pentru
cumpărare și vânzare?

Prin aceasta afli vânzătorii iute cumpărători și cumpărătorii vânzători!

Abonamentul pe an „una”
coroană.

Administrația
organului special de concentrare a anunțurilor de folos general de pe teritoriul monarhiei austro-ungare

„TÎRG DE IMOBILE”
Orăștie (Str. Deal 11).

944/1904.

Arverési hirdetmény.

Alulirott bírósági végrehajtó az 1881. évi LX. t.-cz. 102 §-a értelmében ezennel közhirrre teszi, hogy a dévai kir. törvényszék 1904. évi 9658. számú végzése következtében Dr. Margita János ügyvéd által képviselt Dán Ilina glodi lakos javára, Hanches Petru glodi lakos ellen 1000 kor. s járulékaai erejéig 1904. évi szept. hó 24-én foganatosított kielégítési végrehajtás útján lefoglalt és 1143 korra becsült következő ingóságok, u. m. takarmány, cséplőgép, szarvasmarhák, kádak, épületek, sertés, házibutorok, ágyneműek stb. nyilvános árverésen eladtnak.

Mely árverésnek az algyógyi kir. járásbíróság 1904. évi V. 459/4 számú végzése folytán 1000 kor. tőkekövetelés ennek 6% kamatai, 1/3% váltódij eddig összesen 171 kor.-ban bíróság megállapított költségek erejéig Glod községében végrehajtást szenvedő lakásán leendő eszközésére 1904. évi december hó 10-ik napjának d. e. 10 órája határidőül kitűzetik és ahhoz a venni szándékozók ezennel oly megjegyzéssel hivatnak meg, hogy az érintett ingóságok az 1881. évi LX. t.-cz. 107. és 108. §-ai értelmében készpénzfizetés mellett, a legtöbbet ígérnek, szükség esetén becsáron alul is el tognak adatni.

Amennyiben az előverezendő ingóságokat mások is le és felülfoglaltatták s azokra kielégítési jogot nyertek volna, ezen árverés az 1881. évi LX. t.-cz. 120. § értelmében ezek javára is elredeltetik.

Kelt Algyógyón 1904. évi nov. 25-ik napján.

Ruszuly Imre,
kir. bir. végrehajtó.

1396/1904 végreh. szám.

Arverési hirdetmény.

Közhirrre tesztem, hogy a dévai kir. törvényszék 1904. évi 8993 számú következtében Dr. Vlad Aurel ügyvéd által képviselt Grünbaum Ignác javára Andresei Ioana s. t. elleni 120 kor. s járulékaai erejéig foganatosított kielégítési végrehajtás útján lefoglalt és 750 korona fillérre becsült következő ingóságok, u. m.: széna, disznók és

2 kád szilva nyilvános árverésen eladtnak.

Ezen árverés a szászvárosi kir. járásbíróság 1904. évi V. 852/2 számú végzése folytán 120 kor. tőkekövetelés, ennek 1904. évi márczius hó 15-ik napjától járó 6% kamatai, 1/3% váltódij és eddig 55 kor. 67 fillérben bíróság már megállapított költségek erejéig Kosztesden alperesek lakásán leendő eszközésére 1904. évi decz. hó 7-ik napjának délelőtti 11-ik órája határidőül kitűzetik és ahhoz a venni szándékozók oly megjegyzéssel hivatnak meg, hogy az érintett ingóságok készpénzfizetés mellett, a legtöbbet ígérnek, becsáron alul is el tognak adatni.

A mennyiben az előverezendő ingóságokat mások is le és felülfoglaltatták és azokra kielégítési jogot nyertek volna, ezen árverés az 1881. évi LX. t.-cz. 120. § értelmében ezek javára is elredeltetik.

Jelen hirdetmény Szászvároson megjelenő lapban egyszer közzé teendő és az illető lappéldány az árverés megkezdéséig hozzám beküldendő.

Ezen árverési hirdetmény költségei 3 kor. fillért tesznek

Kelt Szászvároson, 1904. évi november hó 20-ik napján.

Schuster Vilmos,
kir. bir. végrehajtó.

Local pentru prăvălie
de închiriat în Sebeșul-săsesc, piața mare (casa Onițiu) — Cu informațiuni servește

Dr. J. Elekes.

Sebeșul săsesc (Szászsebes).

Un învățacel

se primește numai decât în brutăria subscrisului:

CARL BAUMANN

Orăștie.

3-3

Pânzării de Schroll și țesături de Sighișoara.

Anunț!

Subscrisul îmi permit a aduce la cunoștința onor. public din loc și jur, că mi-am deschis o

prăvălie de manufactură

din articli aleși și proaspeți, în fostul local de prăvălie al reposatului I. Lang, Piața mare Nr. 27.

Rog pe Onor. public să mă onoreze cu cumpărări și comande.

Despre prețuri și serviciu prompt garantez.

Orăștie, în Noemvrie 1904.

Cu toată stima

A. G. MUNTEAN.

NB. Tot aici află loc un învățacel din casă bună.

Tricouri de copii și ciorapi patent, de lână!

Un învățacel tipograf
se primește la „Tipografia Nouă” în Orăștie. Să fie de 14—15 ani, bine desvoltat. Să știe bine ceti și scrie.

Cereți pentru citit
Raze de Lună
un elegant volum de Schițe și Nuvele, de

V. E. MOLDOVAN.

Prețul unui volum 1 cor. 60 fil.

De vânzare la administrația foii „Libertatea”.

Fondată în 1903.

„Tipografia Nouă” în Orăștie.

TIPOGRAFIA aceasta este provăzută cu cele mai bune mijloace tehnice și fiind bine asortată cu tot felul de caractere de litere din cele mai moderne, este pusă în pozițiune de a putea executa ori-ce comande prompt și cu acurateță, precum: Opuri și broșuri, placate, bilete de logodnă și cununie, carte și epistole, couverte în toată mărimea, note, circulare și preț-curenturi, bilete de vizită, după plac și cerere, registre și imprimate pentru toate speciile de serviciiuri, bilanțuri, compturi, adrese și anunțuri. — Tipărituri de tot felul pentru băncile românești. — Asigurăm totodată pe cei-ce doresc a ne onora cu comandele d-nealor, că pe lângă promptitudine și acurateță, ne vom nisui ca lucrările săvârșite în această Tipografie, să fie lipsite și de erorile de tipar.

Prețuri foarte moderate! — Executare repede!